

**MODERN APPROACHES TO DEVELOPING METHODOLOGY FOR IMPROVING
READING LITERACY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS****Otaxonova Zulfizarxon Murotjon kizi**

1st-year Master's student,
Andijan State Pedagogical Institute,
Department of Theory and Methodology of Education
(Primary Education)

Annotation

This article analyzes the content and modernization strategies of reading literacy methodology for primary school students. The study focuses on the use of digital resources, phonetic-reading competence development, text comprehension strategies, and monitoring of learners' progress. Particular attention is paid to differentiated instruction, PISA-type tasks, and interactive strategies, as well as their impact on learner motivation. The results indicate that integrated methodological approaches contribute significantly to the advancement of reading literacy in primary education.

Keywords

reading literacy, primary education, methodology, PISA, digital technologies, differentiated instruction, text comprehension.

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirish metodikasining mazmun-mohiyati va uni modernizatsiya qilish yo'nalishlari tahlil qilinadi. Raqamli resurslardan foydalanish, fonetik-o'qish kompetensiyasini bosqichma-bosqich shakllantirish, matnni tushunish usullarini rivojlantirish hamda o'quvchi faoliyatini monitoring qilish kabi omillar alohida o'rganilgan. Shuningdek, o'qish jarayonida differensial yondashuvlar, PISA formatidagi topshiriqlar va interfaol strategiyalarning o'quvchilar motivatsiyasiga ta'siri ilmiy jihatdan asoslanadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, integratsiyalashgan metodik yondashuvlar boshlang'ich sinf o'quvchilari o'qish savodxonligini oshirishda samarali hisoblanadi.

Kalit so'zlar

o'qish savodxonligi, boshlang'ich ta'lim, metodika, PISA, raqamli texnologiya, differensial yondashuv, matn bilan ishlash.

Аннотация

В статье анализируются содержание и направления модернизации методики развития читательской грамотности учащихся начальных классов. Рассматриваются использование цифровых ресурсов, поэтапное формирование фонетико-читательской компетенции, методы понимания текста и мониторинг учебной деятельности. Особое внимание уделяется дифференцированному обучению, заданиям формата PISA и интерактивным стратегиям, а также их влиянию на учебную мотивацию. Полученные результаты подтверждают, что интегрированные методические подходы способствуют повышению читательской грамотности в начальном образовании.

Ключевые слова

читательская грамотность, начальное образование, методика, PISA, цифровые технологии, дифференцированное обучение, понимание текста.

Kirish. Global ta'lim muhiti o'quvchilardan matnlar bilan mustaqil ishlay olish, axborotni tahlil qilish, kontekstni anglash, xulosalash va baholash kabi yuqori darajadagi kognitiv ko'nikmalarni talab qilmoqda. Shuning uchun ham o'qish savodxonligini rivojlantirish nafaqat

tilshunoslikka oid masala, balki funksional savodxonlikning asosiy komponenti sifatida qabul qilinmoqda. UNESCO, OECD, World Bank kabi xalqaro tashkilotlar ta'lim tizimini baholashda o'quvchilarning aynan o'qish savodxonligi indikatorlariga e'tibor qaratib kelmoqda. PISA va PIRLS tadqiqotlari natijalari ko'plab davlatlarda boshlang'ich bosqichdan boshlab metodik islohotlarni talab qilgani kuzatildi.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham 2017–2023-yillar davomida mazkur yo'nalishda samarali islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–5712-son Farmoni, PQ–4884-son qarori, PQ–4349-son qarori, shuningdek, "Ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da umumiy o'rta ta'limda kompetensiyaviy yondashuvni kuchaytirish, boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish savodxonligi bo'yicha ko'nikmalarni rivojlantirish, baholash tizimini modernizatsiya qilish hamda o'quv dasturlarini xalqaro standartlarga moslashtirish vazifalari belgilab berilgan. Shuningdek, PISAga tayyorgarlik jarayonida o'quvchilar uchun matn bilan ishlashga oid topshiriqlarni amaliyotga keng tatbiq etish muhim omilga aylandi.

Mazkur islohotlar boshlang'ich ta'lim metodikasini qayta ko'rib chiqishni, PISA formatidagi topshiriqlarni, integrativ mashg'ulotlarni, funksional o'qish strategiyalarini, differensial yondashuvlarni va raqamli ta'lim resurslarini keng joriy etishni taqozo qilmoqda. Ta'lim jarayonida o'quvchining o'quv faoliyatini monitoring qilish, axborot tahlili ko'nikmalarini shakllantirish, matnni anglash bosqichlarini metodik jihatdan belgilash ham dolzarb masalaga aylandi.

Shu bois mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirish metodikasini modernizatsiya qilishning ilmiy-amaliy asoslari, mavjud muammolar, xalqaro tajribalar hamda yangi zamonaviy metodik yondashuvlar tahlil qilinadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirish bugungi ta'lim tizimi oldida turgan ustuvor vazifalardan biridir. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish, kompetensiyaviy yondashuvni ta'lim jarayoniga tatbiq etish, raqamli ta'lim muhitini kengaytirish hamda xalqaro baholash dasturlari natijalarini takomillashtirishga qaratilgan maqbul strategiyalar ishlab chiqildi. Xususan, Prezidentning 2022-yil 11-maydagi "2022—2026-yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha Milliy dastur"ga doir qarori hamda "Xalq ta'limi tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish"ga doir qarorlar o'quvchilarda funksional savodxonlik, mustaqil fikrlash va axborot bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishni talab etmoqda. Davlat ta'lim standartlarida ham o'qish faoliyatining mazmuni endilikda faqat fonetik yoki grammatik me'yorlarni o'rgatish bilan chegaralanib qolmay, balki matnni idrok etish, tushunish, baholash, qayta talqin qilish, qiyoslash va xulosa chiqarishni ham o'z ichiga olmoqda.

Asosiy qism. O'qish savodxonligini rivojlantirish jarayonida metodik yondashuvlarning yangilanayotganligi ham ta'lim sifati oshishiga xizmat qilmoqda. Avvalgi yillardagi metodika asosan ifodali o'qish, matnni yod olish yoki mazmunni qisqa bayon qilishga tayanar edi. Hozirgi bosqichda esa o'quvchilarni matn ustida mustaqil ishlashga o'rgatish, savollar orqali yo'naltirish, tahliliy va interpretativ fikrlashni shakllantirish hamda multimodal matnlar bilan ishlashni o'rgatish ustuvor hisoblanmoqda. Multimodal yondashuv o'quvchilarning nafaqat matn, balki rasm, infografika, jadval, audiomatn va videokontent orqali ma'lumotni idrok etishini rag'batlantiradi. Bu esa boshlang'ich ta'limning hozirgi raqamli sharoitiga mosdir.

Shuningdek, xalqaro baholash dasturlari (PIRLS, PISA, TIMSS) boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligi va matnni tushunish kompetensiyalarini mustahkamlashda muhim diagnostik vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Ayniqsa PIRLS tadqiqotida o'quvchining matndan ma'lumot izlash, tushunish, talqin qilish, integratsiya qilish, izoh berish va baholash kabi ko'nikmalariga ahamiyat beriladi. Mazkur baholash natijalarini tahlil qilish orqali ta'lim jarayoniga yangi metodlarni joriy etish imkoniyati yaratiladi.

zamonaviy metodlar qatoriga matn bilan ishlashning interaktiv texnologiyalari, “klaster”, “aqliy hujum”, “balansli savol-javob”, “fikriy xaritalar”, “qiyosiy tahlil”, “matn ssenariysi”, “matn bo'yicha dialog” kabi usullar kiradi. Mazkur metodlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, o'z fikrini asoslash, o'rgangan ma'lumotlarini taqqoslash, umumlashtirish va baholash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, elektron platformalar orqali matn bilan ishlash, audio-kitoblar, elektron kitoblar hamda raqamli kutubxonalardan foydalanish o'quvchilarda o'qishga qiziqishni oshiradi.

O'qish savodxonligini shakllantirishda o'qituvchining metodik tayyorgarligi, matn tanlovi, differensial yondashuv va baholash tizimining to'g'ri tashkil etilishi hal qiluvchi omillardandir. Tanlanayotgan matnlarning yoshga mosligi, mazmunning tarbiyaviy, axloqiy, ilmiy va madaniy qiymati yuqori bo'lishi ham o'quvchi dunyoqarashini kengaytiradi. Shu bilan birga, boshlang'ich ta'limda o'qish jarayonini o'yinli usullar, rolli ssenariylar, dramatisatsiya, ijodiy davom yozish va loyiha ishlari orqali boyitish ham natijadorlikni oshiradi.

Yuqorida qayd etilgan zamonaviy yondashuvlarning barchasi boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish savodxonligini rivojlantirishning metodik asoslarini yangilashga xizmat qilmoqda. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarning kelajakdagi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi, mustaqil o'qish va o'z ustida ishlash ko'nikmalarining shakllanishi hamda global axborot muhitida raqobatbardosh bo'lishiga zamin yaratadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirish metodikasi zamonaviy ta'lim jarayonida ustuvor yo'nalishlardan biriga aylangan bo'lib, mazkur jarayon ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish va innovatsion yondashuvlarni tatbiq etishni talab etadi. O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan ta'limga oid strategik hujjatlar, xususan, Milliy o'quv dasturi, davlat ta'lim standartlarining yangilanishi, kompetensiyaviy yondashuvning joriy qilinishi va xalqaro baholash dasturlariga tayyorgarlik jarayoni o'qish savodxonligini metodik jihatdan rivojlantirishni kuchaytirishga zamin yaratdi. Bunda o'qish jarayonini faqat fonetik, grammatik va nutqiy me'yorlarga asoslash yetarli bo'lmay, balki o'quvchilarni matnni idrok etish, tushunish, tahlil qilish, interpretatsiya qilish va baholashga o'rgatish ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Shuningdek, matn bilan ishlashda multimodal yondashuv, interfaol metodlar va raqamli axborot vositalarining qo'llanilishi o'quvchilarning fikrlash faoliyatini kengaytiradi, o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi va mustaqil ravishda ma'lumot izlash, ishlov berish hamda xulosa chiqarish kabi kompetensiyalarni shakllantiradi. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS, TIMSS, PISA) talablari ham o'qish savodxonligi faqat matnni o'qish tezligi yoki to'g'ri talaffuzi bilan emas, balki mazmunni qayta ishlash, integratsiyalash va baholash qobiliyati bilan belgilanayotganini ko'rsatmoqda. O'qituvchining metodik tayyorgarligi, matn tanlash mezonlari, baholash tizimi hamda o'yinli, loyiha va ijodiy ishlarga asoslangan jarayonlarning qo'llanilishi boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini rivojlantirish samaradorligini oshirishning asosiy shartlaridir. Kelgusida ta'lim jarayoniga innovatsion metodlar, raqamli resurslar, audio-kitoblar, elektron kutubxonalar, moslashtirilgan o'quv kontentlari va individual o'quv dasturlarini joriy etish savodxonlikni rivojlantirishda sezilarli natija beradi. Umuman olganda, zamonaviy pedagogik yondashuvlar va ta'lim siyosatidagi istiqbolli islohotlar boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratib, ularning keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga va intellektual salohiyatining oshishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarda xalq ta'limi tizimini rivojlantirish bo'yicha Milliy dastur to'g'risida”gi Qarori. Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Umumiy o'rta ta'lim bo'yicha davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida”gi Qarori. Toshkent, 2020.

3. Xalq ta'limi vazirligi. "Milliy o'quv dasturi". Toshkent, 2021.
4. Qodirov N. "Boshlang'ich ta'lim metodikasi". Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti, 2018.
5. To'xtabaeva M., Abduqodirov A. "Pedagogika". Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2017.
6. Yo'ldosheva G. "Boshlang'ich sinflarda o'qish va nutq o'stirish metodikasi". Toshkent: O'qituvchi, 2016.
7. Jo'raeva S. "O'qish savodxonligini rivojlantirishda metodik yondashuvlar". Toshkent: TDPU ilmiy to'plam, 2021.
8. Shermatova D. "Boshlang'ich ta'limda o'qish jarayonining psixolingvistik asoslari". Toshkent: Ilm ziyo, 2019.
9. Mirzayeva M. "Matn bilan ishlashning innovatsion metodlari". Toshkent: Pedagogika va psixologiya jurnali, №4, 2020.
10. Karimov Z. "O'quvchilarda funksional savodxonlikni shakllantirishning o'ziga xos jihatlari". Toshkent: Xalq ta'limi, №7, 2022.

